

Kiss Ferenc

Péterfalva jó helyen van?

Üzenet apámnak születésnapjára

Kedves Apa!

A napokban lennél 90 éves. Halottak napján keresgélem hozzád a szavakat. Kutakodom emlékeim között, a zordabbakat elhessegetvén. Nekünk, vastagnyakú kálvinistáknak egyébként ez nem ünnep, mert hitünk szerint a végső kegyelemhez nincs szükség purgatóriumra. A halottainkért való imádkozás is haszontalan időtöltés, mivel előbb-utóbb úgyis kiderül, hogy feltámadás után gyötrelem vagy boldogság vár ránk. Te már megtudtad, kései lenne hát rimánkodni az Úrnak. Elég durva szerencsejáték ez, nem igaz? Ezért nem szoktam imádkozni sem érted, se Anyáért. Csak gondolok rátok, és zsoltározok olykor.

Bizonyára tudod, hogy tavaly majdnem követtelek. A vakítón fehér, hűvös semmiből, átlátszó, hó szagú függöny mögül leselkedő, szemérmetlenül csalogató maszkos angyalok elől trombitált vissza születendő dédunokád híre. Aztán meg is érkezett Zselyke Luca, én meg kaptam némi haladékot az égi atyától. Vele szinte egyszerre hagytuk el a kórházat, hogy már másnap kokárdásan eldudorászhaszam neki legszebb negyvennyolcas dalainkat. Szöveg nélküli kánta volt ez persze, mert artikulálni alig tudtam akkor. Olyan őszinte „belibuba” inkább.

Eszembe jut legkedvesebb dalod:

*Péterfalva jó helyen van,
Mert a templom közepin van,
Körös-körül aranycsipke
Rászállott egy bús gerlice.*

*Ha én bús gerlice volnék
Babám ablakára szállnék
Mindig csak azt turbékolnám
Ébren vagy-e kedves rózsám?*

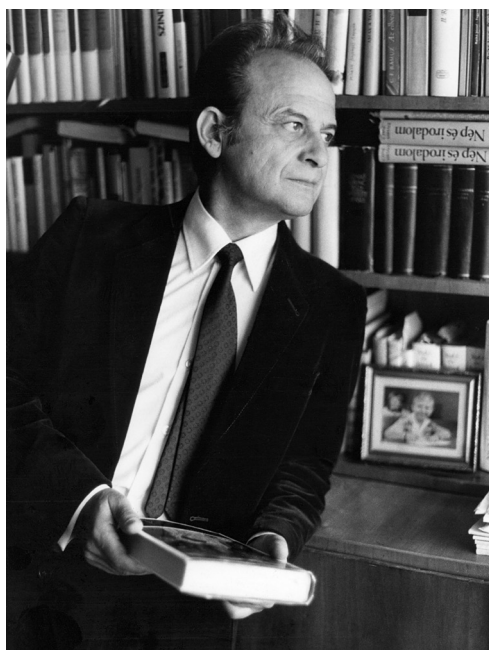
KISS FERENC (1954) népzeneész, zeneszerző, előadóművész, az Etnofon Kiadó alapító vezetője, az Etnofon Zenei Társulás kezdeményezője.

Azon tűnődöm, hogy valóban jó helyen van-é Péterfalva? Amikor ez a dal született, még biztosan jó helyen volt, de az óta hányszor csatolták ide-oda, ehhez-ahhoz az országhoz, különféle diadalittas nagyhatalmak kénye-kedve, ítélete szerint? Megkérdezték-e valaha az ott élő ruszin, magyar, zsidó, cigány embereket, hogy mi volna jó nekik? Nyilván nem, mert tudták rá a választ. Neked szöknöd kellett 1946-ban Kárpátaljáról, hogy tovább tanulhassál. Azóta hányan települtek át vajon? Lehangelő adatot kapnánk, ezért most inkább hagyjuk ezt, Apa. Próbálok inkább számba venni, mi minden szépet s jót kaptam tőled. Kárpátalját és Erdélyt mindenképpen, a hegedűdet, író társaid, barátaid támogatását és szeretetét, a termőföld és gazdálkodás tiszteletét. Mire tanítottál? Leginkább a költészet titkaira, és hogy soha ne hazudjak, meg hogy legyenek alapos a dolgaiban, és soha ne engedjem el rokonaimat. Három komoly szenvedélyed volt: a poézis, szembeszállni a hazugsággal, a harmadik pedig a család elszakított részével és a szülőfölddel való folytonos törődés. A kert és a szép nők csak ezek után következhetnek. Csak akkor hoztak lázba, ha jutott rájuk időd. Bizonyosan mosolyogsz most, de képzeld, egyre inkább így vagyok ezzel én is.

Nem tudom, hogy megmarad-é a Túlvilágon az ember földi emlékezete. Ha igen, akkor néha beszélgethetnénk. El is kezdeném. Kicsit csapongva, de megosztom veled, hogy mi minden jut így hirtelen eszembe rólunk, aztán ha gondolod, válaszolsz.

Számodra minden Ugocsa vármegyében kezdődött, Tiszapéterfalván. Bár apád, Kiss Sándor a Partium szatmári szegletéből származott, Homoky Idához fűződő szerelme végül ide láncolta. Milyen döbbenetes volt, amikor a hetvenes évek elején meglátogattuk a tasnádi rokonságot Romániában! Emlékszel? Felkutattad őket nagy nehezen, aztán úgy fogadtak minket, mintha ezer éve ismernék egymást. Még hátközépig érő hajammal is hamar megbarátkoztak. Én lettem az asszonyok kedvence, tapogattak, simogattak. Szégyelltél, de azért irigykedtél is rám kicsit.

Filmszerűen peregnek előttem a képek. Először hároméves koromban mehettem veled Péterfalvára. Épp hogy szabadultál a vizsgálati fogságból, de fortélyosan kicsikartad a hatalomtól, hogy meglátogathasd a hős Szovjetunióban rekedt szüleidet és Ida húgodat. Ilyen hihetetlen konokság, pimaszsággal és vakmerőséggel még a világ legcínikusabb gépezete sem tudott mit kezdeni. Persze hamis meghívólevelet kaptunk, miszerint meghalt egy közeli rokonunk. Emlékszem a sötét vagonokra, a csapi átkelőre, a megvilágított szögesdrótokra, a vámolásra, az orosz katonák izgatott kiáltásaira és a kutyák csaholására az éjszakában. A képek persze keverednek már bennem későbbi élményeimmel, mert aztán minden évben megjártuk ezt az utat. Közel fél évszázad vonszolta tova magát úgy, hogy közben semmi sem változott. Elhűlve néztük, ahogyan a szovjet vámosok megalázzák a szegény falusi embereket. Akik – évente, két-évente egyszer – csak a szomszéd faluban élő szeretteikhez akartak eljutni, csak valaki 1920-ban a versailles-i kastélyban másnaposan odarajzolt közéjük egy girbegurba vonalat, amitől a kétperces bicikliút háromnapos keresztútjárásá

változott. Házikenyereiket szétszaggatták, hogy nem sütöttek-e bele aranyat, a zöldmázás fazekából egy vastag, rozsdás kampóval rángatták ki a disznózsírból a lesütött húst egy kiterített *Pravdá*ra. Húgy és jellegzetes orosz kölni, valamint savanyúcsukorka szaga keveredett a várótermekben az asszony- és gyereksírással. Zsúfoltság. Kávénak nyoma sem volt, de pár kopejkáért szokot vagy csájt lehetett inni a lerobbant automatákból, amíg a szerelvény átállt a széles nyomtávú vágányokra. Az egyetlen elviselhető szovjet szabvány szerint gyártott termék a csokoládé volt.

Aztán jött elénk az akkori kolhozelnök, Szöllösi János fekete Csajkája. Ő nem sokkal később tyurmában (magyarul csurma = börtön) kötött ki

keresztapámmal egyetemben, mert lebuktatták őket a nép barátai. Az újlaki Tisza-híd még le volt rombolva, komp vitt át minket a másik oldalra.

Ha úgy jött ki, karácsony táján mi is beálltunk a kántálók közé. Te többször ölben vittél egy-egy rövidebb szakaszon a ropogó hóban, mert hosszú volt a falu.

És azok a disznóölések! Akkor még szalmával perzseltek, ma már Barna unokaöcsém gázpisztollyal perkeli a tisztára suvickolt állatot. A hajnali szilvapálinka gyümölcstillata semmit sem változott azóta, a hagymás vér és vesevelő csábító szaga is ugyanaz maradt. A dalok viszont teljesen elfogytak mára...

Nyáron, rekkenő hőségben lestük távolról nagyapámékat, ahogy bandában kaszálják egész nap a töltést vagy a temetőt. Csizmáson, begombolt nyakú fehér ingben. Szikrázott a kaszákon a fény, a beszélgetéshez túl messzire voltak egymástól a férfiak. Némán dolgoztak, csak a lerogyott fű vagy gabona sikolyát lehetett hallani, vagy ha kalapálták, fenték a szerszámot. Néha álltak csak meg, hogy igyanak a fa árnyékában hűsölő kantából. Ilyenkor leguggolva rá is gyűjtöttak saját vágású, újságpapírba sodort dohányukra. Bizony, Kiss Sándornak mindig kaszakövet és cigarettapapírt kellett vinnünk ajándékba! Ma is őrzöm bőrből készült egyszerű, de formás dohányzacskóját!

A Tiszán szerettél leginkább bolyongani. Nem csoda, hisz gyerekfejjel ott őrizted a tehenet klott gatyában, mezítláb, félmeztelenül. A tarló és a nap megédzett, a sárban tapicskolás és a gyakori megmártózás pedig ébren tartott. Egyszer – a családi legendárium szerint – elkóborolt a jószág, este halálra váltan, nélküle mentél haza. A tehen később hazatalált magától, de akkorra apád már kiróttá rád a mulasztásért járó büntetést: „Szíjat hasítok a hátadból!” A fegyel-

mezésnek ezt a cseppet sem szelíd hagyományát aztán rajtam is gyakoroltad néha. Ritkán, az igaz, de akkor általában megérdemeltem. Ki lehetett bírni.

Pulyaként, reggeli után azonnal indultunk veled minden nap a Tisza-partra. Fecskénadrágban, szalmakalapban, napszemüvegben, vászontörülközővel, néhány szelet hagymás-zsíros kenyérral vagy szalonnával, egy fél liter borocskával meg egy nagy üveg ásványvízzel a szatyorban. Nélkülözhetetlen volt a horgászbót is persze. Nem akarlak megbántani, Apa, de ma már talán megmondhatom, hogy a horgászáshoz neked sosem volt türelmed. Tehetséged volt, de kitartásod nem. Hiába már Pesten megvetted a kellékeket: ólmot, horgot, zsinórt (ott szatúrnak hívják ma is), úszót-pedzőt. Miután felszereltük, nagy tudományosan rákészültél a halfogásra. Málét főzöttél anyáddal, a ganéban férget vajtál, a kertben gilisztát. Hiába nézted ki az általad legjobbnak tartott helyet a Szerelem-szigeten vagy a Kispengő oldalában, nem bírtad tovább fél óránál a pecázást. Mi meg Barna öcsémmel lecsaptunk pár legyet a nyári konyhában, begyűjtöttünk egy doboz szöcskét a mezőn menet közben, oszt annyi. Talu-pedzővel szereltük fel a magunk vágta mogyoróvesszőt. Te nagy halra mentél, mi meg a mennyiségre. Te soha nem fogtál semmit, mi meg nem győztük ficfa ágra fűzni a lógákat, teléneket. Ebédhez, vacsora mellé nagyanyánk aztán sebtében kirántotta ezeket a tüzes spóron. Nagyon finom, ropogós csemege volt, mindenki szerette. Bevallom, egyszer azonban jól lepipáltál minket egy növendék harcsával. Nekünk kellett megpucolni, azért is emlékszem rá ennyire. Ragadozót, nagyobb halat (márnát, pontyot, paducut) mi szinte soha sem fogtunk. Bezzeg a halászok! Amikor nyolc-tíz férfi összeállt a faluból, és komoly hálóval végimentek a vájáson vagy a Nagy-Tiszán csónakokkal, az volt az ünnep! Megtanultunk „kupacsolni” is tőlük, ami nem azt jelenti, amire a műveletlen városi gondol, hanem a kézzel való halfogást. A magas partfalba a nagyobb halak ugyanis lyukat vájnak, és ott hűsölnek, ha túlzottan felmelegszik a víz, esetleg ott húzzák meg magukat, ha túl nagy a sodrás. Ezekbe az üregekbe fejfel előre furakszanak be, így ha ügyesen kitapogatjuk a víz alatt, könnyedén el lehet csípni őket. Ezt most az olvasónak magyarázom, nem neked, hiszen te ismered a módszert.

Mint ahogyan a kórómalom és töklámpás készítését is. A magyar földműves az óta készíti a pulya és a lányok ijesztgetésére lámpás vicсорit, amióta tök terem a Kárpát-medencében. Szüret után a kivájt tök belét a disznónak adták, a lámpást meg felhúzták egy karóra, vagy kitették sötétedéskor az ablakba. Semmi köze nincs ennek a szokásnak a Halloweenhez! A kórómalom számomra az időtlenséget, az örök körforgást jelképezi. Természetes, hogy első kárpátaljai útján készítettem én is egyet Anna lányomnak, s letettük együtt a Kis-Tisza egyik sekély ágacsokájába. Működött a csodamalom! Azóta is forog, s ha valami miatt megállna, akkor az annak a jele, hogy óriási baj történhetett az univerzumban. Zselyke Lucával is elmegyünk majd megnézni rövidesen.

Ezeknek a gyermekkori élményeimnek lehet a hozadéka, hogy ma is szoros a kapcsolatom a kinti rokonsággal, örök barátság fűz Vári Fábián Lacihoz, rajta

kívül sok néprajzossal, muzsikussal, képzőművésszel és falunkbélivel is jóban vagyok. Ez tán a legszebb és legértékesebb örökségem tőled. Tudod, hogy kamaszkorom óta megszállottan érdekelnek Kárpátalja népi hagyományai, és gyűjtéseim értékesebb részét – lehetőségeimhez mérten – publikálni is szoktam. Több lemezt is kiadtam magyar, ruszin és cigány népzenei gyűjtéseimből, amiket te még nem is hallottál. Mint a Makovecz emlékére létrehozott Héttorony Fesztivál szerkesztője, évek óta igyekszem programjait kárpátaljai helyszínekre is eljuttatni, vagy kinti művészeket meghívni Magyarországra. Ezeket te már csak fentről figyelheted, pedig nagy szükségem lenne néha a tanácsodra.

Soha nem felejttem, milyen jót derültél 1971-ben, amikor egyik este kicsinyke szalagos magnómról lejátszottam neked édesanyád nótázását és tréfás történeteit. Mert vele kezdtem ugyanis a néprajzi gyűjtéseket. Azon még jobban mulattál, mikor meghallgattad a péterfalvai Kiss Gábor kalandjait a cigányokkal. Hosszú ideig te sem jöttél rá, hogy az öreg velem megtörtént eseményként Jókai regényrészleteket mesél a hangfelvevőbe! Egy idő után azonban mindkettőnknek gyanús lett, hogy a környékbeli falvakhoz és a valóban létező vagy valaha élt személyekhez kapcsolt történetek valamitől sántítanak. Végül te jöttél rá a turpisságra. Persze mikor másnap rákérdeztünk, hogy olvasott-e Jókaitól bármit is, letagadta. Hogy ne sértsük meg Gábor bácsit önérzetében, elfogadtuk hát neki azt, hogy ezek az izgalmas és szórakoztató kalandok valóban vele történtek meg. Ezek után nem szoktam túlzottan csodálkozni azon, ha a falusi „oral history” hitelességét bárki megkérdőjelezi.

Hú, és amikor az Akli hegyről hazaállítottam egy szilvafából vájt citerával, és megpróbáltam nagyapám szerszámaival ott, azon nyomban rendbe hozni! Egyszerűen kikacagtál. Még életedben nem láttál engem fogóval, szöggel, kalapáccsal a kezemben. „Te, fiú, hát kiveri a szemed valamelyik húr!” – gúnyolódttál, és majdnem igazad lett.

Na és a sátrazásokra a hegyek között, emlékszel, Apa?

Minden nyáron felmentünk egy hétre barátaiddal és családjukkal Rahó fölé táborozni. Még a két Tisza forrásvidékén is túlra! Igazi vadonbéli életet éltünk ott. Az enyhén lökött Balahuri Eduárd régészprofesszor és szép felesége, az alkoholizmus határmezsgyéjén vergődő Traxler Jóska, a péterfalvai iskola akkori igazgatója és vonzó asszonya mindig jöttek velünk. Nekik volt kocsijuk. Aztán hol ez, hol az szegődött még mellénk, aki éppen ráért. Labdáztunk, nyilaztunk, hallgattuk egymás történeteit, kirándultunk, gombáztunk, sütöttünk-főztünk. Láttuk az erdőn-mezőn élőket kézzel pisztrángozni, ők hozták nekünk reggelenre a friss kecsketejet is. Ott találkoztam utoljára élő tutajossal munka közben, ott figyeltem meg azt is, hogy miként sodornak az asszonyok gyapjából fonalat legeltetés közben, összehajtható, hordozható kis guzsalyuk segítségével. Hogyan kaszálják a hegyoldalt a vastag tüszős férfiak, és mint hordják a szénát dudorászva az aborába. No meg – mi tagadás – elnéztünk néha valamelyik közeli kocsmába is, hogy tanulmányozzuk a helyiek ivási szokásait. Rimánkodtam, hogy veletek mehessenek. Ez még a hatvanas évek elején volt, de már oskolába jártam.

A gondolatot nem fékezi gravitáció. Özönlenek a képek, az emlékek, a hangok, illatok, mozdulatok, de ezeket sajnos lehetetlen real-time (késés nélkül, valós időben) közvetíteni. Ezért légy türelmes most kicsit velem.

Biztosan tudod, hogy az én nemzedékem számára kultuszfilmmé vált az *Elfelejtett ősök árnyai* és a *Fekete tollú, fehér madár*. Mindkettőnek olyan elementáris folklór ihletésű zenéje volt, amelyet előtte még nem hallottunk. Ezekben a filmekben láttam először havasi kürtöt és hordozható kiscimbalmot. Megtudtam, hogy a Felső-Tisza vidékén élő ruszinok, huculok és románok is használnak ilyet. Nagyon vártam hát azt a pillanatot, hogy eljussak közéjük. Éppen Kárpátalján nyaraltunk. Látván eltökéltégemet, elintézted, hogy egy közeli rokonunk, Benkő Tihamér, elvigyen engem autóval Técső fölé, hogy körülnézhessek. És akkor Taracközön áthaladva meghallottam azt a zenét, amit ezekből a filmekből már nagyon jól ismertem. Pont szombat volt, éppen lakodalom. Ismeretlenül beállítottam a lakodalmas házhoz. Csodabogárként, szakállasan, lobbogó hajjal, mint egy garabonciás. Köszöntöttem a gazdát, bemutatkoztam, és engedélyt kértem arra, hogy nézelődjek, hallgassam a zenét, és hangfelvételeket készítek. Ruszinok voltak, többen közülük tudtak magyarul is, de udvariaságból oroszul igyekeztem magam megértetni. A gazda és az egész násznép szeretettel fogadott, vendégük lehettem. Egy técsői zenekar húzta-vonta, csépelte, duhogta a zenét a tánc alá. Lenyűgöztek. Kimentem a kocsihoz, és közöltem a kíséremmel, hogy én maradok. Menjen haza, nyugtassa meg nagyanyámat és a családot, két nap múlva otthon leszek. Ne féltsenek, hiszen már elmúltam tizenhat éves. Így is történt, ott maradtam. A Csernavec fiúk muzsikáltak. Még az apjuk, Mányu hegedült, a villámkezű. Ő volt az utolsó azon a vidéken, aki mindent tudott a rutén-román-zsidó-cigány zenefolyamok természetéről, egybefolyásáról, keveredéséről. Egy torz felvétel örzi játékát, amit ha Jimi Hendrix hallott volna, még ma is élne. Jóska harmonikázott, Misu cimbalmozott, az unokaöcs, Gyuri dobolt. Na, ott határoztam el, hogy én szerzek egy ilyen zsidó hangolású kiscimbalmot. Sok kalandom volt a két nap alatt, de most csak a cimbalomra koncentrálnék, majd máskor elmesélem a többit.

Ti korábban hazajöttetek akkor Anyával, mert lejárt a szabadságotok, de én még maradhattam, mert nyári szünetem volt.

Szóval, keresztanyám megkérte valamelyik újlaki cigányt, tán az egyik Murzsát, aki éppen egy resztoránba muzsikált a Kárpátokban, hogy kerítsen egy ilyen kis cimbalmot, és hozza el Péterfalvára. Ezzel nem is volt semmi baj, tisztes jutalékért korrekten le is szállított Aknaszlatináról egy szép, régi hangszer. De vajon hogy viszem át a határon? Ez volt a kérdés. Akkor még az utasforgalom ugye kizárólag a csapi állomáson zajlott. Már előző éjszaka letelepedtem a váróteremben, mert tudtam, ha váratlanul kinyitják a vámvizsgálatot szolgáló hatalmas hodály ajtaját, iszonyú tülekedés indul majd meg. Úgyhogy a kiscimbalom zsákban, magnó az oldalamon, sporttáska a földön. Így vára-koztam a már leírt, jellegzetes szagú, füledt, szovjet éjszakában. Reggel öt körül nyílt az ajtó, és a megindult tömeg odasodort egy kegyetlen vámos elé. Fel

kellett mindent pakolnom a pultra. Legelőbb a hatalmas gabonaszákomban érdekelte, mert az csak úgy csengett-bongott, amikor letettem elé. Mondtam, zenész vagyok, ez nagyapám cimbalma, én örököltem. Nu további – mondta –, ehhez akkor bírósági papír, végzés kell, hogy kivihesse az országból. Van ilyen? Nincs, de szerzek majd. Akkor ez addig marad. Aztán a magnóm érdekelte, de azon a szalagot még előző nap az *Очи чёрные* (Ocsi csornije = Fekete szemek) kezdte, világhíres orosz románchoz tekertem, hogy lehetőleg ne az ugocsai parasztasszony történetébe hallgasson bele, aki – nem válogatva szavait – azt mesélte el éppen, hogy mit vettek el tőlük az oroszok, mikor felszabadították őket. Ez tetszett a vámosnak, mert nem tudott magyarul. Tovább tekertette velem, ott meg a kijevi katonazenekar szovjet munkásmozgalmi dalokat játszott. Ezt megúsztam, de a cimbalmot ki kellett vinnem azon az ajtón, ahol bementem, és vissza kellett adnom az egész éjjel ott várakozó rokonságnak. Az akció tehát nem sikerült.

Később, tán rá egy fél évre hozta át egy áttelepülő család a hangszer Magyarországra, keresztanyám megbízásából. Emlékszem, még Turára kellett érte mennem. A próbaterembe jutva, azonnal felhangoltam, és néhány óra plöntyögés, próbálkozás után azon született meg egyik legsikerültebb dalom, a Rabének főtémája: *Imhol kerekedik...*

Te az agyvérzésed után sajnos már soha sem jöhettél velünk arra a földre. Viszont már kicsiny korában elvittem oda Anna lányomat, aki remélhetőleg majd tovább fonja-szövi utódaink rokonságszárait. Ezt nem is meséltem – mert akkor már téged a miskolci kórházban kezeltek –, és nem tudtal odafigyelni rám, később meg elfelejtettem.

1990-ben Ökörmező környékén kalandoztunk Stoller Antal koreográfus barátommal. De hiszen te jól ismered, mozgalmi beceneve Huba. Éppen rutén zenét és táncot gyűjtöttünk a Borzsa-havasokban. Én teljesen begőzölve a havasi kürt nyomát kerestem, mert nagyon szerettem volna, ha a színpadon valaki megzendíthetne közülünk egy ilyen hangszer. Leszakadna az ég, megindulna a föld, futkosna a hátamon a hideg. Egy Pilipec nevű faluban jártunk. Bárkit kérdeztünk, mindenki a hegyre mutogatott, hogy a pásztorok fent vannak, azoknál lesz trembita. Két csúcsot is megmásztunk Hubával teljes menetfelszerelésben (kamera, magnetofon, mikrofonok, statívok, kiegészítő technikai eszközök, jegyzetfüzetek, ajándékok stb.), mert oda autóval nem lehetett felmenni. Pásztorokat leltünk, de kürtöt, azt nem. Végül egy harmadik magaslaton egy magányos ház udvarán megpillantottam két hangszer, egy szépen faragott kerek kútnak támasztva. A helyiek szerint ide a medve hordja a postát. Akkor már patakokban folyt a víz mindkettőnkéről. Én innen el nem megyek ezek nélkül – mondtam Hubának. Kihalt volt a porta, kutya sem volt, hát bementünk, és kiáltozni kezdtünk, hogy van-e itthon valaki. Előkerült valahonnan egy meggyötört, sovány ruszin asszony, egy ugyancsak vézna, rossz bőrben levő kicsi lánnyal. Mi járatban vagyunk? Oroszul elmagyaráztam neki, hogy a gazdát keressük, hogy játsszon nekünk ezeken a trembitákon olyan üzeneteket, amiket

a pásztorok egymásnak vagy a faluban lakóknak küldenek a hegyekről. Meg hogy énekeljen nekünk valamit. Közölte, hogy az ura most is a lent van a kocsmában. Részegen jön majd haza sötétedés után. Közben a gyerek kapott tőlünk édességet, az asszony kávé, szappant. Elmúlt a kezdeti bizalmatlansága, és arra a kérdésekre, hogy eladná-e nekem ezeket a csöveket, boldogan és lelkesen azt mondta, hogy hát hogyne! Jó is, hogy nincs itthon az ember, mert ha ő kapná meg a pénzt, azonnal elinná. Pedig beteg a kislány, gyógyszerre kéne neki. Így a pénzt ő tartja meg, ha megveri a férje, ha nem. Tudna belőle iskolaszert, füzeteket is venni. Kérdeztem, mennyi pénzre lenne szüksége mindehhez. Körülbelül 1500 Ft körüli összeget mondott. Elővettem 2000 forintnak megfelelő rubelt, és a kezébe nyomtam. Nem volt az akkor kevés pénz! Főleg náluk, elég sokat ért. El is sírta magát az asszony, majd magához ölelte elébb a gyereket, aztán minket is.

Megilletődötten búcsúztunk el, kissé borzongva a várható végkifejlettől, amikor is a gazda részegen hazajön, és elveri a családját a háta mögött kötött üzlet miatt. Elbandukoltunk a két trembitával a kocsihoz. Hanem ezek a hangszerek – később lemértem – három és fél méter hosszúak voltak. A Lada kombival úgy tudtuk csak elvinni, hogy felkötöttük az anyósülés felőli oldalon kívülről a kilincsekre, s a hátsó végükre bogoztunk egy piros szalagot. Egy valamire való koreográfusnál mindig van ilyen. Kezdtünk leereszkedni a faluba. Ahogy közeledtünk a központ felé, egyre több bámészkodó jött ki az útra, mert hallották, hogy a gyerekek kiabálják, „zábráli trombitú!” – ellopták a trombitákat! A kocsmá előtt már elég népes falusi gyülekezet várt minket, és intettek, hogy álljunk meg. Kockázatos volt. Vagy elsöpör minket a népharag, vagy valami csoda történik.

Megálltunk. Elibénk toltak az emberek egy elhanyagolt, részeg férfit, aki már alig állt a lábán. Kiderült, hogy ő az a juhász, akinek a hangszereit megvettük. Hál' istennek tudott valaki magyarul, úgyhogy elmagyaráztuk, hogy mi történt valójában, nem vagyunk tolvajok. Miközben fordították egymásnak a történetet, a juhász elsírta magát. Könyörögve kért minket, ha már elvisszük a trembitáit, legalább utoljára hadd fújja meg az egyiket. Készséggel leoldottuk az egyik hangszert, és odaadtuk neki. Eltámolygott vele a gyors folyású hegyi patakhoz, és a hidacskáról belemerítette a kürt vastagabb végét, majd megzubogtatta a csöben a vizet, hogy bedagadjanak az illesztések. Ezeket a hangszereket ugyanis hosszában ketté vágott, fiatal kőrisfából vájják ki, és mogyoró vesszőből hajlított abroncsokkal szorítják össze. Nem szólnak jól, ha elmegy valahol a levegő. Ezért kell beáztatni. Eztán juhászunk letérdepelt, és könnyes szemmel tényleg olyan szép üzenetet fújt vele, hogy azóta is az cseng a fülemben. Majd békésen visszaadta, elköszönt, és szemét törülgetve, dülöngélve elindult. Biztosan kijózanodott, mire hazaért. Filmre való, megható, mesebeli találkozás volt, amit valahol szintén neked köszönhetek. A filmet meg majd együtt leforgatjuk a Klein & Sohns nevű közös égi társaságunkkal.

Jaj de sok minden kerül elő az idő mély kútjából, Apa!

A debreceni évekből, a gimnázium időszakából, a pismányi keretemberről, a bolgár kapcsolatainkról, Nagy László barátodról, a közös amerikai turnékíséretünkről, a zenekarom ellehetetlenítését célzó perekben nyújtott támaszaidról, fanyalgásaidról és intelmeidről a népzenei mozgalomban vállalt szerepünk kapcsán... a tájak és nyelvek szépségeiről, az emberek tisztaságáról, őszinteségéről, az elvetemültek vérlázító harcmodoráról, a kikericsmezők és bivalycsordák, az esztenák tej- és füstszagú hangulatáról, a marosmagyarói fütty- és énekszóról, a zindelyeket hasogató fejszecsattogásról, a moldvai és gyimesi csángó női kendők hernyóselymeiről... de most inkább elhallgatok.

Felfoghatatlan, hogy mindez valóság volt.

Fáradt lehetsz, folytassuk máskor.

Jelentem, apám: Csontváry, Bartók, Nagy László és Makovecz a helyén. Csoóri a helyén.

Őszi szűrt fényben, Nadapon, rozsdaszínű férfiének szól halk hegedűkísérettel a kert felől. Barátaid. Köröttük örökzöld folyondár lánycsapat ropja a füstölő avarban, s a te neved kiabálják.

BOLDI: Calamb I. (márvány, 18×44×38 cm)

